

MINISTERRÅDSFORSLAG B 291/NÄRING

Nordisk Ministerråd

Ved Stranden 18
DK-1061 København K

Tel +45 3396 0200
Fax +45 3396 0202
www.norden.org

15. oktober 2013
12-01693-53

Nordiskt samarbetsprogram för innovations- och näringspolitiken 2014-2017

Möta framtidens utmaningar

Vi i Norden står inför ett flertal samhällsutmaningar kopplade bland annat till miljö, energi, hälsofrågor samt åldrande befolkning, vatten- och livsmedelsförsörjning. Dessa utmaningar är tvärssektoriella och samverkan kan därför behöva ske mellan olika samhällssektorer och kunskapsområden samt över nationsgränser. Utmaningarna utgör drivkrafter för att finna nya hållbara lösningar, vilket i sin tur kan innebära nya möjligheter för såväl entreprenörer och företag som för offentliga aktörer.

Omvärlden förändras

Vår tids stora utmaning är att utveckla en hållbar ekonomisk tillväxt som levererar samhällstjänster med kvalitet och effektivitet för en fortsatt hög nivå av välfärd. Detta måste ske i en världsekonomi som förändras i allt snabbare takt. Starka ekonomiska centra i Europa och Nordamerika utmanas av en ny ekonomisk geografi, där ett flertal marknader, framför allt i Asien och Sydamerika, växer sig starkare och får allt större inflytande på den globala utvecklingen. Samtidigt sker betydande politiska och ekonomiska förändringar på den afrikanska kontinenten.

Produktionen av varor och tjänster är idag tätare sammanlänkad i denna internationella konkurrens. Skiftet från en internationell ekonomi baserad på handel med färdiga produkter till en ekonomi som i allt högre grad är baserad på globala värdekedjor, innebär att regioner och företag i olika delar av världen påverkar varandra i större utsträckning än tidigare. Investeringar och tillväxt präglas också i ökande grad av att vår ekonomi blir alltmer kunskapsbaserad. Det kunskapsbaserade kapitalet är en viktig drivkraft för utveckling och tillväxt.

De stora internationella förändringarna, som kan sammanfattas under beteckningen globalisering, har i hög grad påverkat också de nordiska länderna och förändrat vår internationella konkurrenssituation. Det är inte möjligt att fullt ut förutse hur de nu nämnda förändringarna kommer att utvecklas framöver. Vi vet dock med säkerhet att den globala konkurrensen om marknader blir allt hårdare.

Att möta framtiden genom innovation och samarbete

Det kommer att ställas nya krav på näringslivets och samhällets förmåga att utvecklas för att möta de utmaningar som vi står inför lokalt, regionalt och globalt. För att framgångsrikt kunna möta dessa måste innovation komma i förgrunden. Detta gäller för såväl den privata som offentliga sektorn. Ju mer vi kan kombinera kunskaper och färdigheter för att skapa nya varor, nya tjänster, nya processer och nya organisatoriska lösningar, desto bättre rustade är vi för att möta framtiden i de nordiska länderna, i Europa och på marknader runt om i världen.

Inom EU och OECD framhålls vikten av att integrera ett utbudsperspektiv med ett efterfrågeperspektiv och utgå från en helhetssyn på ekonomin. Detta innebär att innovationspolitiska insatser behöver genomföras i breda partnerskap som involverar ett flertal aktörer. Insatserna bör inriktas på exempelvis framtagande av ny kunskap, utveckling av nya tekniska eller tjänstebaserade lösningar och på att stimulera framväxten av marknader för nya lösningar.

Offentliga aktörer kan skapa förutsättningar för gränsöverskridande samverkan som kan leda till innovativa lösningar och på så sätt driva på omställningsprocesser. En kontinuerlig dialog mellan näringsliv och offentlig verksamhet är av stor betydelse i detta sammanhang. För att främja innovation är det också viktigt att arbeta med öppna strukturer som inkluderar både kvinnor och män, personer med olika bakgrund samt unga och äldre. De idéer, kunskap och kompetens som människor med ett långt yrkesliv besitter blir en allt viktigare resurs. Mer jämställda grupper skapar också mer kreativitet, vilket är viktigt i innovationsprocessen. Kvinnor och män ska ha samma förutsättningar att kunna få nyttja sin kompetens, nå inflytande och få tillgång till resurser.

De nordiska ländernas innovationskraft står sig redan idag väl i internationella jämförelser. Det är dock centralt för varje land att fortsätta utveckla innovationsklimatet och ekonomins förnyelseförmåga, för att åstadkomma en hållbar ekonomisk tillväxt. Det gäller bland annat inom områden som har nära koppling till klimatförändringar och resurseffektivitet samt den demografiska utvecklingen.

Eftersom utmaningarna är stora, komplexa och ofta gemensamma inom Norden kan vi vinna på att samarbeta mer för att finna de lösningar som behövs. På ett antal innovations- och näringspolitiska områden har de nordiska länderna goda förutsättningar att genom ett stärkt samarbete möta framtiden.

De goda förutsättningarna för samarbete mellan de nordiska länderna baseras på att vi har många gemensamma värderingar och styrkeområden. Det finns en tradition av öppenhet, tillgänglighet, jämställdhet och rättssäkerhet. Våra samhällsstrukturer och välfärdssystem är likartade och i internationella jämförelser framgångsrika. Länderna har också flera viktiga råvaror och naturresurser tillsammans med en välutvecklad förädlingsindustri samt tillgångar i unika klimatvillkor. De nordiska länderna är idag även jämförelsevis framstående digitala samhällen. Vidare ligger vi väl framme i arbetet med flera viktiga miljöfrågor. Länderna präglas också av att de är relativt glest befolkade med små hemmamarknader och ett stort behov av omvärlden. Samtidigt kan även de skillnader som finns mellan länderna öppna för möjligheter att utbyta erfarenheter och lära av varandra.

Mervärdet av nordiskt samarbete

Norden utgör den elfte största ekonomin i världen och tillsammans får vi en starkare röst i globala sammanhang. Mervärdet av nordiskt samarbete består av flera olika delar. Genom ett nordiskt samarbete får vi en större genomslagskraft internationellt. Vi kan utbyta erfarenheter och kunskaper. Vi kan dela på kostnader för kunskapsproduktion, infrastruktur och data. Vi kan hantera gränsöverskridande problem, skapa gemensamma lösningar och utveckla gemensamma plattformar för nordiska företag och offentliga aktörer. Vi kan skapa en öppen nordisk marknad för varor, tjänster och företag. Ett framgångsrikt samarbete kan komma oss alla till del; Norden som region, dess företag och invånare.

Inriktning på samarbetet 2014-2017

De nordiska näringsministrarna antog hösten 2010 ett samarbetsprogram för innovations- och näringspolitiken för perioden 2011–2013. Inom de utvalda temaområdena innovation, entreprenörskap, grön tillväxt och välfärd genomfördes sex fyrtorsprojekt. Inriktningen för det nya nordiska samarbetsprogrammet för perioden 2014-2017 bygger vidare på de erfarenheter och de goda resultat som uppnåtts i föregående samarbetsprogram.

I arbetet med att skapa det nya samarbetsprogrammet har dialoger genomförts mellan de nordiska länderna och med representanter från såväl näringsliv som offentlig verksamhet. Detta har resulterat i att ett antal angelägna områden för det nordiska innovations- och näringspolitiska samarbetet har lyfts fram.

Det nya nordiska samarbetsprogrammet för innovations- och näringspolitiken 2014-2017 består av fyra temaområden som alla utgår från ett antal identifierade utmaningar. Temaområdena är:

- *Entreprenörskap och finansiering*
- *Grön tillväxt*
- *Nya välfärdslösningar*
- *Kultur och kreativitet för tillväxt*

Programmets fyra temaområden är breda och rymmer flera utmaningar. Inom ramen för temaområdena lanseras så kallade fyrtorsprojekt. Kravet för de aktiviteter som genomförs inom respektive fyrtorsprojekt är att resultaten förväntas bli starkare genom att de nordiska länderna samarbetar med varandra. En del aktiviteter inom fyrtorsprojekten är mer analytiska till sin karaktär medan andra är av mer operativt slag.

I detta program ges endast en kortare beskrivning av fyrtorsprojektens inriktning. Fyrtorsprojektens närmare innehåll kommer att formuleras genom förstudier och projektbeskrivningar, som kommer att tas fram av de aktörer som blir involverade i projekten.

Detta samarbetsprogram anger vilka aktiviteter som minimum kommer att genomföras på det innovations- och näringspolitiska området i Norden under perioden 2014-2017. Vid sidan av de fyrtorsprojekt som genomförs, kommer inom ramen för det nordiska innovations- och näringspolitiska samarbetet ett antal andra projekt och aktiviteter att bedrivas. Ett sådant projekt av det större slaget är NordMin, ett *Network of Expertise*, som bland annat syftar till att stärka den nordiska gruv- och mineralnäringens konkurrenskraft och synliggöra näringens betydelse för grön tillväxt i Norden och i Europa.

Temaområden och fyrtorsprojekt

1.1 Entreprenörskap och finansiering

Entreprenörskap är en central drivkraft bakom innovation och ekonomisk tillväxt. Under de senaste åren har de nordiska länderna i flera avseenden förbättrat förutsättningarna för entreprenörskap och företagande. Det kan exempelvis noteras att Världsbankens index *Doing business* (som analyserar olika ramvillkor för företagande) rankar samtliga nordiska länder högt för år 2013. Samtidigt är det viktigt att ytterligare stärka förutsättningarna för nya och växande företag för att främja innovationskraften och därigenom ekonomisk tillväxt.

Nya företag utmanar det etablerade näringslivet och många unga företag bygger sin verksamhet på nya affärsmodeller och utvecklar nya marknader. I takt med att samhället blir alltmer digitaliserat uppstår också nya möjligheter för företagande. För att digitaliseringens fulla potential ska kunna tas tillvara är det viktigt att spelplan och ramverk är så ändamålsenligt utformade som möjligt för de nya förutsättningar som råder. Norden utgör en stor och intressant marknad. Det är därför viktigt att också fortsätta arbeta aktivt för att undanröja gränshinder.

Tillgång till kompetens och kapital är två viktiga aspekter för företags tillväxtförmåga. Även om allt företagande är förenat med risker, oavsett om det gäller nystartade eller etablerade företag, är osäkerheten särskilt stor om affärsidéerna är nydanande till sin karaktär. Investeringar i innovationsverksamhet innebär många gånger en stor osäkerhet, och för att nå framgång krävs ofta en förmåga att kombinera olika kompetenser och finansiella resurser. Affärsängelinvesteringar är ett område som fått ökat intresse i sammanhanget då affärsänglar, utöver finansiering, kan bidra med bland annat mentorskap, kunskapsöverföring och nätverk.

I *The Nordic Growth Entrepreneurship Review 2012* framhålls att det finns goda förutsättningar för att stärka det nordiska entreprenörskapet. Rapporten lyfter fram några fortsatt viktiga samarbetsområden: kompetens- och kunskapsutveckling samt rådgivning och finansiering i tidiga skeden. Genom ett samordnat nordiskt erfarenhetsutbyte, mobilisering av resurser och insatser på entreprenörskapsområdet skapas bättre förutsättningar för att främja entreprenörskap och företagstillväxt i Norden.

Fyrtorsprojekt: Nordiskt partnerskap för entreprenörskap och finansiering

(Ansvarigt land: Island)

Detta fyrtorsprojekt syftar till att främja entreprenörskap och företagande, genom att stärka entreprenöriella kompetenser och förbättra möjligheterna till finansiering. Målet är att Norden ska bli en ledande region i världen för tillväxtföretagande.

Fyrtorsprojektet kommer att arbeta för att skapa tillväxtmöjligheter i småföretag, genom till exempel mentorskap, rådgivning och insatser för att främja finansiering, med ett särskilt fokus på företagande i tidiga skeden. Ett samarbetsforum ska etableras som kan komma med policyrekommendationer, som kan leda till konkreta insatser. Aspekter med bäring på företagens möjlighet till internationalisering kan också komma att beaktas. Projektet ger de nordiska länderna möjlighet att göra en kraftsamling som omfattar olika effektiva

offentliga stödjande insatser, baserad på de nordiska ländernas samlade kunskaper och erfarenheter inom entreprenörskaps- och kapitalförsörjningsområdet.

Fyrtornsprojekt: Innovativa nordiska digitala lösningar

(Ansvarigt land: Danmark)

Detta fyrtornsprojekt syftar till att utveckla Norden till en föregångsregion för nya och innovativa digitala lösningar.

De nordiska länderna är starka på det digitala området. Det finns en god infrastruktur, solida offentliga data och en betydande potential för nordiska företag att utveckla digitala lösningar, som kan skapa tillväxt och sysselsättning. Projektet ska verka för att undanröja hinder för en gemensam nordisk digital marknad och stödja utvecklingen av nya och innovativa digitala lösningar som kan tillämpas i de nordiska länderna. Tanken är att detta fyrtornsprojekt ska bidra till att stärka Norden som en digital föregångsregion och bana väg för den digitala inre marknaden i Europa.

1.2 Grön tillväxt

De nordiska ländernas ambitiösa miljömål kan fungera som en drivkraft för innovation. Insatser för grön tillväxt handlar inte bara om utveckling av ny teknik och energifrågor utan omfattar även andra smarta, resurseffektiva lösningar och tjänster.

Idag är begreppet grön tillväxt allmänt etablerat och det finns starka politiska ambitioner att driva på näringslivsutvecklingen i denna riktning. En viktig förutsättning för en grön och hållbar tillväxt är utvecklingen av marknader som efterfrågar denna typ av lösningar. Här har offentliga aktörer stora möjligheter att prioritera, beställa och skapa förutsättningar för grön tillväxt inom flera olika områden.

Det finns flera möjliga områden för ett nordiskt samarbete kring grön tillväxt. Exempelvis är exportsatsningar en viktig fråga, men svårigheterna för de enskilda länderna att paketera och kommersialisera "systemlösningar" kan vara ett utvecklingshinder. Genom att samarbeta under ett nordiskt varumärke skapas bättre förutsättningar för nordiska aktörer att vara konkurrenskraftiga även på marknader utanför Norden.

Inom ramen för det nordiska samarbetsprogrammet för innovations- och näringspolitiken för perioden 2011-2013 lanserades fyrtornsprojektet *Nordic Built*. Syftet var bland annat att påskynda nordiska konkurrenskraftiga koncept för en klimatvänlig och energieffektiv byggsektor. Idag finns därmed ett etablerat samarbetsforum som ger goda förutsättningar för att vidareutveckla det nordiska arbetet inom ett område av betydelse för grön tillväxt.

Fyrtornsprojekt: Nordic Built 2.0

(Ansvarigt land: Danmark)

Fyrtornsprojektet ska bidra till att stärka Norden som en ledande innovationsregion inom klimatsmarta lösningar och grön tillväxt. Projektet ska bidra till att utveckla nordiska helhetslösningar och stärka den internationella styrkepositionen för den nordiska byggbranschen och vissa relaterade branscher. Det gäller exempelvis materialproduktion, rådgivning, IT, och så kallade smart city-teknologier. Projektet ska verka för att stärka det nordiska varumärket inom området och bidra till ökad export.

Tanken är att detta fyrtornsprojekt ska bygga vidare på fyrtornsprojektet *Nordic Built* från föregående programperiod. På grundval av de principer som fastlagts i stadgan *Nordic Built Charter* ska konkreta aktiviteter genomföras som kan synliggöra nordiska styrkor, kompetenser och värderingar inom aktuella områden, också internationellt.

1.3 Nya välfärdslösningar

Alla nordiska länder befinner sig i stora demografiska förändringar vilket skapar ett förändringstryck på de välfärdssystem som byggts upp under 1900-talet. De institutionella system som etablerats – alltifrån barnomsorg, utbildning, arbetsförmedling, försäkringssystem till sjukvård och äldreomsorg – behöver moderniseras för att möta den demografiska utvecklingen.

Kraven från användarna ökar, vilket innebär att välfärdssystemet successivt behöver klara av nya uppgifter och förädlas. Inom alla delar av välfärdssystemet behövs nya lösningar för att kunna leverera samhällstjänster med hög kvalitet och effektivitet.

De utmaningar som välfärdssystemet står inför är i viss utsträckning globala till sin karaktär. Det finns vissa gemensamma drag som särskilt förenar de nordiska länderna, bland annat vad gäller den demografiska strukturen. En viktig sektor där det i samtliga nordiska länder pågår arbete med att utveckla välfärdslösningar är hälsa, sjukvård och omsorg. Eftersom välfärdssystemet i huvudsak är offentligt finansierat, finns det handlingsutrymme för den offentliga sektorn att driva på innovationsutveckling genom offentlig upphandling, främjande av nya affärsmodeller och fortsatt investering i forskning och utveckling.

Ett nordiskt samarbete som fokuserar på vissa utvalda frågor inom hälsa, vård och omsorg, kan skapa förutsättningar för att utveckla ny kunskap, nya metoder och nya affärslösningar, som kan omsättas i respektive land och därutöver ha potential att bli nya, starka exportprodukter.

Fyrtornsprojekt: Innovativa nordiska välfärdslösningar

(Ansvariga länder: Norge och Sverige)

Fyrtornsprojektet ska bidra till att stärka Norden som en innovativ och ledande region i världen inom områdena för hälsa, vård, omsorg och välfärd, och därigenom även skapa förutsättningar för en ökad export av välfärdslösningar.

Detta fyrtornsprojekt är tänkt att främst omfatta utveckling av samverkansmiljöer och behovsdriven innovation, till exempel genom offentlig upphandling. Projektet bygger delvis vidare på det tidigare fyrtornsprojektet *Innovation i hälsosektorn genom offentlig upphandling och regleringar*. Det nya fyrtornsprojektet ska leda fram till ny kunskap, nya verktyg och nya metoder för att främja innovation utifrån tydligt formulerade behov.

För att ta vara på den innovationspotential som finns inom hälso-, sjukvårds- och omsorgsområdet kan det också vara viktigt att skapa miljöer för att testa och utveckla behovsdrivna innovationer, så kallade innovationsslussar. Dessa erfarenheter bör beaktas då man inom ramen för fyrtornsprojektet i nära dialog med aktörerna utvecklar samverkansmiljöer och andra insatser.

1.4 Kultur och kreativitet för tillväx

Ett område som har kommit alltmer i näringspolitikens blickfång är de kulturella och kreativa näringarna. Det handlar till exempel om verksamheter som levererar varor eller tjänster inom design, mode, film, musik, litteratur, dataspel med mera. Inom det nordiska samarbetet har KreaNord arbetat med utveckling av de kulturella och kreativa näringarna sedan 2008 (se www.kreanord.org). Det finns således redan en nordisk plattform att arbeta vidare utifrån. Tanken är att de aktiviteter som kommer att genomföras inom ramen för detta temaområde ska komplettera och ge ett extra nordiskt mervärde utöver de aktiviteter som KreaNord ägnar sig åt.

De kulturella och kreativa näringarna bidrar till att stärka den ekonomiska tillväxten, och dessa näringar växer redan idag inom EU snabbare än flera andra områden. Efterfrågan på varor, tjänster och kunskap från denna näringssektor ökar både i Norden och runt om i världen, och särskilt i nya tillväxtekonomier i BRIC och NEXT11 med en växande medelklass. Samhällsekonomin blir också mer och mer servicedominerad och tjänsterna blir alltmer länkade till företagets immateriella investeringar och immateriella kapital, däribland kunskap, design och varumärken. Det blir således allt viktigare att vårda, värna och utveckla immateriella tillgångar.

I Norden finns talanger och innovativa noder inom ett flertal områden av de kulturella och kreativa näringarna som också är erkända i stora delar av världen. De kulturella och kreativa näringarnas varor och tjänster efterfrågas inte minst på grund av att de förknippas med Norden, till kvalitet och andra positiva värden som "det nordiska varumärket" associeras med. En ökad internationell försäljning och exponering av nordiska kulturella och kreativa näringar, kan även leda till ett större intresse för Norden som region. Detta kan i sin tur få positiva följd effekter för andra näringsgrenar, till exempel för besöksnäringen och upplevelsebaserad turism. Det finns potential för att stärka innovation och samarbetet kring turism och upplevelseindustri i Norden samt att arbeta gemensamt för att marknadsföra regionen. Inom turism-, upplevelseindustri- och marknadsföringsområdena pågår det redan idag olika nationella insatser, som med fördel skulle kunna vidareutvecklas och stärkas i ett nordiskt sammanhang för att få till stånd en ökad internationalisering och genomslagskraft på bland annat nya tillväxtmarknader.

De kulturella och kreativa näringarna kan skapa innovativa, konceptuella lösningar, inte sällan tillsammans med andra näringsområden. Korskopplingar och ökad samverkan mellan kulturella och kreativa näringar och andra näringsgrenar kan således resultera i nya varor och tjänster, många gånger med ett adderat estetiskt, socialt eller miljömässigt värde. Detta kan öppna dörren till nya marknader, vara till gagn även för framgång i andra näringssektorer och bidra till att stärka nordiska företags konkurrenskraft.

Fyrtornsprojekt: Nordiskt partnerskap för expansion av kulturella och kreativa näringar
(Ansvarigt land: Finland)

Detta fyrtornsprojekt syftar till att stärka de nordiska kulturella och kreativa näringarnas konkurrenskraft, även i ett globalt perspektiv, och främja korskopplingar mellan dessa näringar med andra sektorer inom ekonomin.

Pilotsatsningar kan komma att genomföras där verksamheter inom kulturella och kreativa näringar korskopplas med andra sektorer i ekonomin. Det ska också övervägas att initiera samarbete för marknadsföring internationellt av kulturella och kreativa näringar från Norden. Vidare kan insatser komma att behövas för att stärka affärs- och produktutveckling för nordiska företag inom området. Betydelsen av immateriella rättigheter för verksamheter inom kulturella och kreativa näringar och för värdeskapande ska också analyseras tillsammans med vissa anknytande frågor såsom eventuella gränshinderfrågor.

Fyrtornsprojektens genomförande, finansiering och uppföljning

De länder som är ansvariga för respektive fyrtornsprojekt åtar sig uppdraget att driva på och leda arbetet framåt i samverkan med övriga medverkande aktörer. Samtliga nordiska länder förväntas att aktivt delta i samtliga fyrtornsprojekt. Vilka aktörer som kommer vara involverade i arbetet kan dock skilja sig åt mellan de olika fyrtornsprojekteten. Samarbetet mellan de nordiska länderna och olika aktörer kan också se olika ut i fyrtornsprojekten. Det är viktigt att se till att det finns en ordentlig förankring och uppbackning i alla nordiska länder för de aktiviteter som genomförs. Vidare är det viktigt att satsningarna som genomförs är till gagn för alla nordiska länder. Det är också viktigt att i ett tidigt skede och sedan återkommande i arbetet med fyrtornsprojekten aktivt involvera näringslivet. Inom ramen för de projekt som genomförs bör relevanta nordiska aktörer bistå med kunskap, nätverk och analyser.

Nordisk Innovation, som lyder under Nordiska ministerrådet och Ämbetsmannakommittén för näringspolitik, är en central aktör för genomförandet av samarbetsprogrammet och kommer tillhandahålla både strategiskt och administrativt stöd till fyrtornsprojekten. Nordisk Innovation arbetar för att stimulera bland annat entreprenörskap, handel och innovation i och utifrån Norden. Nordisk Innovation samlar offentliga och privata aktörer i Norden till dialog och genomför projekt för att skapa nordiskt mervärde genom gränsöverskridande samarbete.

Ämbetsmannakommittén för näringspolitik har avsatt medel om totalt 1 miljon DKK för uppstart av fyrtornsprojekten. Övrig finansiering av fyrtornsprojekten kan ske genom medel från Nordisk Innovation, ämbetsmannakommittén för näringspolitiks projektmedel, samt andra finansieringskällor inom ramen för Nordiska ministerrådet samt medfinansiering från nationella myndigheter, organisationer eller företag.

Ansvariga för fyrtornsprojekten ska lämna en årlig rapport till de nordiska näringsministrarna som beskriver arbetets fortgång. Ämbetsmannakommittén för näringspolitik har därutöver mandat att bestämma huruvida en halvtidsutvärdering bör genomföras av fyrtornsprojekten vid utgången av 2015.